

Olsztyn, 3 maja 2026r.

Prof. ucz. dr hab. Adam Bieranowski
Katedra Prawa Cywilnego i Prawa Prywatnego
Międzynarodowego UWM w Olsztynie

Recenzja

rozprawy doktorskiej mgr. Tobiasza Nowakowskiego pt. " *Modele odpowiedzialności odszkodowawczej pracodawcy wobec pracownika – uwagi de lege lata i de lege ferenda* " przygotowanej pod kierunkiem Prof. UŁ dra hab. Tomasza Duraja

I. Ocena wyboru temat rozprawy, jej celu badawczego i kompozycji oraz zastosowanej metody

1. Ocena wyboru tematu jest bardzo wysoka. Obejmuje on liczny zespół złożonych dogmatycznie i doniosłych praktycznie zagadnień, wynikających ze specyfiki i rozproszenia przepisów prawa pracy oraz ulokowania tych regulacji na styku prawa pracy i prawa cywilnego. Jakkolwiek poszczególne segmenty problematyki odpowiedzialności odszkodowawczej pracodawcy wobec pracownika były przedmiotem wielu opracowań, także monograficznych (zob. M. Szablowska – Juckiewicz, *Odpowiedzialność odszkodowawcza podmiotu zatrudniającego za naruszenie zasady równego traktowania*, Warszawa 2019; D. Makowski, *Odpowiedzialność odszkodowawcza pracodawcy na podstawie*

kodeksu cywilnego za bezprawne rozwiązanie umowy o pracę [w:] *Problemy odpowiedzialności cywilnej we Francji i w Polsce*, Z. Hajn, D. Skupień red., Łódź 2016; M. Szablowska, *Kontraktowa i deliktowa odpowiedzialność pracodawcy za naruszenie dóbr osobistych pracownika*, *Przegląd Sądowy* 2012/1; M. Szablowska-Juckiewicz, *Odpowiedzialność pracodawcy za mobbing. Glosa do wyroku SN z dnia 20 października 2016 r., I PK 243/15*, *GSP-Prz.Orz.* 2017/2; E. Przedwojska, *Wysokość zadośćuczynienia za krzywdę wywołaną mobbingiem*, *Monitor Prawa Pracy* 2024/2; T. Bakalarz, *Zadośćuczynienie krzywdzie doznanej w związku z wypowiedzeniem umowy o pracę [w:] Pro opere perfecto gratias agimus : księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi Tadeuszowi Kuczyńskiemu*, 2022), konieczne jest osadzenie tej analizy na szerszym modelu cywilnej odpowiedzialności odszkodowawczej, przy uwzględnieniu jej funkcji, przesłanek, zasad, zakresu oraz zbiegu podstaw i konkurencji roszczeń. Takie ujęcie pozwala na wykazanie prawdziwości zasadniczej hipotezy badawczej sformułowanej w recenzowanej rozprawie. Według niej obowiązujące przepisy statuujące odpowiedzialność odszkodowawczą pracodawcy wobec pracownika nie tworzą spójnego modelu, lecz zbitkę wielu regulacji prawnych, z których nie sposób wyprowadzić konkretnego *ratio legis* lub choćby potencjalnego kierunku, jaki chciał wytyczyć ustawodawca wprowadzając przepisy o badanej treści.

2. Praca jest uporządkowana metodologicznie. Oprócz wspomnianej wyżej zasadniczej hipotezy badawczej Autor eksponuje we wstępie hipotezy uzupełniające, których wykazanie i rozwinięcie umożliwi całościową ocenę obowiązujących rozwiązań prawnych. Przede wszystkim Autor podnosi, że rekonstruowanie, na wzór prawa cywilnego, dualistycznego modelu odpowiedzialności odszkodowawczej nie odpowiada specyfice prawa pracy, ponieważ w ramach odpowiedzialności odszkodowawczej pracodawcy wobec pracownika w systemie prawa pracy trudno uchwycić różnicę w przesłankach i wysokości obowiązku naprawienia szkody w zależności od podstawy prawnej

dochodzenia roszczeń. Po drugie – Doktorant formułuje hipotezę zgodnie z którą, zakres obowiązku naprawienia szkody doznanej przez pracownika obejmuje uzyskanie kompensaty w pełnej wysokości, jako zasadę, choć nie zostało to bezsprzecznie rozstrzygnięte ani w orzecznictwie, ani w doktrynie prawa pracy. Trzecia z nich zmierza do zbadania stwierdzenia, że w prawie pracy nie wypracowano jednolitej siatki pojęciowej pozwalającej na identyfikację przesłanek wymiaru odszkodowania i zadośćuczynienia pieniężnego za doznaną krzywdę.

Rezultatem tych rozważań były interesujące i pogłębione wnioski *de lege lata*. Ponadto, wykazanie prawdziwości powyższych hipotez, umożliwiło zaproponowanie, w ramach postulatów *de lege ferenda*, takiego modelu odpowiedzialności odszkodowawczej pracodawcy, który w jak najszerszym zakresie będzie spełniał kryteria spójności i doprowadzi do ujednoczenia zasad dochodzenia roszczeń przez pracownika.

3. Recenzowana praca ma przejrzystą i logiczną kompozycję. Składa się z trzech symetrycznych i powiązanych części, poprzedzonych wprowadzeniem i zwieńczonych syntetycznym zakończeniem. W pracy zamieszczono wykazy literatury, orzecznictwa, aktów prawnych i innych dokumentów

W części pierwszej zatytułowanej „Modele odpowiedzialności odszkodowawczej w systemie prawa cywilnego” Autor przeprowadził analizę głównych założeń ogólnych modelu odpowiedzialności odszkodowawczej na gruncie prawa cywilnego, w tym zwłaszcza pojęcia szkody i zasad ustalania jej wymiaru oraz dualistycznego modelu odpowiedzialności odszkodowawczej, jako podstawowego reżimu takiej odpowiedzialności. Przedmiotem dalszych rozważań był monistyczny reżim odpowiedzialności odszkodowawczej. Trafnie zauważył Autor, że z perspektywy prawnoporównawczej wykorzystywanie modelu monistycznego należy do rzadkości (s. 87). Obecnie hołdują mu kodeks cywilny czeski i kodeks cywilny austriacki. Jak podkreśla Doktorant, wynika to

z uwarunkowań historycznych, ponieważ reżim monistyczny występuje w tych krajach, gdzie kodyfikację prawa opierano na rozwiązaniach austriackich (np. niegdyś Czechosłowacja). Konsekwentnie, co istotne z punktu widzenia dalszych rozważań, występuje w nim jedynie zbieg podstaw odpowiedzialności (reżimów), a nie konkurencja roszczeń odszkodowawczych. Wnioski uczynione w tej części stanowią stabilny ich fundament. Dla pełnej i precyzyjnej rekonstrukcji modelu odpowiedzialności odszkodowawczej pracodawcy wobec pracownika niezbędne jest przecież wyjaśnienie istoty szkody, funkcji i zasad odpowiedzialności odszkodowawczej oraz identyfikacji reżimów, w ramach których szkody mogą być naprawiane.

W części drugiej rozprawy doktorskiej Autor omówił modele:

1/ odpowiedzialności odszkodowawczej pracodawcy wobec pracownika z tytułu wadliwego rozwiązania przez pracodawcę umowy o pracę,

2/ odpowiedzialności odszkodowawczej pracodawcy wobec pracownika z tytułu naruszenia dóbr osobistych, dyskryminacji i naruszenia zasady równego traktowania w zatrudnieniu oraz mobbingu,

3/ odpowiedzialności odszkodowawczej pracodawcy wobec pracownika z tytułu wypadku przy pracy lub choroby zawodowej.

Dodatkowo, w ostatnim rozdziale tej części przedstawiono pozostałe modele odpowiedzialności odszkodowawczej pracodawcy wobec pracownika, np. wynikającej z tytułu zakazu konkurencji.

W trzeciej części dysertacji zatytułowanej „Modele odpowiedzialności odszkodowawczej pracodawcy wobec pracownika – uwagi de lege ferenda” Autor przeprowadził skrupulatną analizę krytyczną dotychczasowych projektów Kodeksu pracy z 2007 r. i 2018 r. pod kątem zaproponowanych tam modeli odpowiedzialności odszkodowawczej pracodawcy wobec pracownika oraz przedstawię własną koncepcję modeli tej odpowiedzialności.

4. Nie można mieć zastrzeżeń również co do zastosowanych metod badawczych. Przedmiot pracy przesądził o zastosowaniu metody dogmatycznej jako podstawowej metody badawczej. W pracy pomocniczo posłużono się także metodą historycznoprawną i w wąskim zakresie - odnoszącym się do pojęcia szkody, reżimów prawnych odpowiedzialności odszkodowawczej oraz koncepcji zbiegu roszczeń - analizą komparatystyczną.

II. Ocena merytorycznej strony rozprawy

Pod względem merytorycznym praca zasługuje na wysoką ocenę. Zaletą pracy jest nie tylko wewnątrzsystemowa analiza rozdrobnionej regulacji odpowiedzialności odszkodowawczej pracownika za wadliwe rozwiązanie umowy o pracę, naruszenie dóbr osobistych pracownika, mobbingu oraz dyskryminacji i nierównego traktowania w zatrudnieniu i w związku z wypadkiem przy pracy, lecz również skonfrontowanie tych modeli z zasadą pełnego odszkodowania oraz umieszczenie ich w ramach reżimu dualistycznego bądź monistycznego. Autor umiejętnie przy tym identyfikuje problemy prawne i ściśle precyzuje interesujące tezy badawcze oraz stawia nadające się do obrony postulaty *de lege ferenda*.

Trafnie zauważa Doktorant, że terminem „odszkodowanie” ustawodawca nazywa również świadczenia, które nie mają charakteru odszkodowawczego, a brak ustanowienia przez prawodawcę spójnej siatki pojęciowej zaciemnia obraz co do rzeczywistej funkcji przepisów statuujących obowiązek pracodawcy realizacji określonego świadczenia na rzecz pracownika. Komplikacje te widać już przy poszukiwaniu spójności relacji między przepisami art. 18[3d] k.p. oraz art. 94[3] §3 k.p.

Obszerność i wieloaspektowość analizowanej materii nie pozwalają na odniesienie się w szczupłych ramach recenzji do wszystkich interesujących

wątków. Skoncentruję się na kilku wnioskach i wywodach Doktoranta skłaniających do dyskusji.

Po pierwsze – w pracy znajdują się fragmenty czysto sprawozdawcze. Zbędne jest relacjonowanie np. wariatów interpretacyjnych art. 448 k.c. oraz jego relacji do art. 445 k.c. (s. 34-36), tudzież opisywanie dobrze znanych doktrynie czterech koncepcje przyczynienia się poszkodowanego (s. 43-46).

Po drugie - na rozwinięcie zasługuje problematyka zbiegu roszczeń. Ma ona kluczowe znaczenie dla weryfikacji hipotez sformułowanych w rozprawie.

Z perspektywy prawnoporównawczej Autor wyodrębnia trzy ujęcia. Pierwszą grupę stanowią systemy odpowiedzialności odszkodowawczej, które jako zasadę przyjmują, że roszczenia o naprawienie szkody deliktowej i kontraktowej nie pozostają ze sobą w zbiegu (np. prawo francuskie). Z kolei germańskie porządki prawne dopuszczają pełne i nieskrępowane prawo poszkodowanego do wyboru korzystniejszego dla niego reżimu, według którego nastąpi naprawienie szkody w przypadku zbiegu roszczeń. Trzecią grupę stanowią systemy odpowiedzialności odszkodowawczej, które limitują przesłankami prawo poszkodowanego do wyboru reżimu, z którego nastąpi naprawienie szkody (s. 80-82). Problematyka ta była już przedmiotem analizy komparatystycznej w polskim piśmiennictwie (zob. W. Czachórski, *Zbieg odpowiedzialności cywilnej według kodeksu zobowiązań*, Warszawa 1960; A. Szpunar, *Zbieg roszczeń odszkodowawczych*, RPEiS 1974/1). Warto zatem byłoby wzbogacić badania prawnoporównawcze prezentacją argumentów za przyjęciem w drugiej grupie systemów prawnych koncepcji zbieg dwóch roszczeń (*Anspruchskonkurrenz*). Jej trafność bywa bowiem kwestionowana z różnych punktów widzenia, także prawa procesowego. Krytyka ta prowadzi do identyfikacji jednego roszczenia opartego na dwóch podstawach prawnych (*Anspruchsgrundlagekonkurrenz*), zob. A. Georgiades, *Die Anspruchskonkurrenz im Zivilrecht und im Zivilprozeßrecht*, München 1968.

Szersze światło na problematykę zbiegu roszczeń rzuciłoby również zwrócenie uwagi na tendencje unifikacyjne. W tym kontekście należałoby bowiem wyeksponować regulację art. VI-1:103(d) DCFR, która nie przyjęła francuskiej doktryny *non-cumul*.

Dopełnieniem analizy modelu dualistycznego powinno być także wyjaśnienie zakresu i podstawy ingerencji sądu. Poszkodowany, odpowiednio wążąc szanse uwzględnienia żądania przez sąd, a zwłaszcza spoczywający na nim ciężar dowodu, wykazanie przesłanki winy i odpowiedzialności za cudze czyny, ocenia czy realizować roszczenie odszkodowawcze w reżimie kontraktowym czy deliktowym. Oczywiście, niedopuszczalne jest „mieszanie reżimów prawnych” i skonstruowanie jednego „hybrydowego” roszczenia opartego na dwóch podstawach prawnych. Wybór nie jest wszakże obowiązkowy. Przyjmuje się natomiast, że sąd ma obowiązek dokonania wyboru takiej podstawy roszczenia, która jest w danej sytuacji najkorzystniejsza dla poszkodowanego (zob. wyr. SN z 10.11.2006 r., I CSK 222/06, Legalis nr 161063).

Po trzecie – z tej perspektywy i w kontekście zbudowania modelu odpowiedzialności odszkodowawczej wobec pracownika przemyslenia wymaga regulacja procesowa. Norma art. 477¹ KPC wyjątkowo przyznaje sądowi kompetencje do uwzględnienia z urzędu roszczenia alternatywnego, gdy wybrane przez pracownika roszczenie okaże się nieuzasadnione. Poznawcze byłyby ustalenie fakultatywności (bądź obligatoryjności) zmiany żądania przez sąd, gdy wyraźnie określa je powód oraz odniesienie jej do roszczeń odszkodowawczych opartych na przepisach o czynach niedozwolonych lub powstałych wskutek naruszenia zobowiązania. Poszerzenie analizy w tym kierunków pozwoliłoby bardziej wymownie uzasadnić zasadnicze tezy pracy i zakres zgłoszonych postulatów *de lege ferenda*.

III. Ocena pracy pod względem formalnym

Pod względem formalnym rozprawa nie budzi zastrzeżeń. Opracowanie zostało zredagowane bardzo starannie. Na szczególne podkreślenie zasługują umiejętność Doktoranta dostrzegania kwestii kontrowersyjnych i wieloaspektowej argumentacji formułowanych poglądów. Widoczna jest wysoka sprawność Autora w posługiwaniu się precyzyjnym językiem prawniczym i skrupulatność relacjonowania cudzych poglądów.

W pracy zdarzają się drobne usterki natury czysto redakcyjnej oraz językowe i warsztatowe. Przykładowo :

- na s.70-71 znajduje się następujący wywód : „Pojęcie „odpowiedzialność kontraktowa” jest nieco mylące, gdyż sugeruje, że obowiązek naprawienia szkody powstaje wyłącznie, gdy źródłem szkody pozostaje niewykonanie lub nienależyte wykonanie zobowiązania przez dłużnika wynikające z zawartej wcześniej umowy między stronami. Tymczasem termin „odpowiedzialność kontraktowa” w rzeczywistości obejmuje wszystkie przypadki wyrządzenia szkody w sytuacji, gdy istniał uprzednio jakikolwiek stosunek zobowiązaniowy. Dla zastosowania reżimu z art. 471 i n. k.c. nie ma bowiem znaczenia, czy źródłem zobowiązania była czynność konwencjonalna (np. umowa), czy też inne zdarzenie prawne”. Taką niespójność terminologiczną już dawno dostrzegła doktryna. W związku z czym należało ten fragment opatrzyć stosownym przypisem;
- można odnaleźć w rozprawie powtórzenia, odnoszące się np. do naprawienia szkody niemajątkowej w reżimie kontraktowym;
- na s. 80 należało dodać po §278 nazwę aktu normatywnego, czyli BGB;
- w bibliografii pod pozycją 152 uśmiezniono dwa (odrębne) opracowania, tj. Ohanowicz A., Zbieg norm w polskim prawie cywilnym, Warszawa 1963, s. 13 i

A. Szpunar, Zbieg roszczeń odszkodowawczych, RPEiS 1974/1;
- w bibliografii pod pozycją 248 pojawił się błąd (literówka). Zamiast słowa „odszkodowawczych” pojawiło się „odszkodowawawczych”.

IV. Wnioski

Uwzględniając powyższe ustalenia i oceny stwierdzam, że przedłożona przez **mgr. Tobiasza Nowakowskiego rozprawa doktorska pt. " Modele odpowiedzialności odszkodowawczej pracodawcy wobec pracownika – uwagi *de lege lata* i *de lege ferenda* "** stanowi oryginalne rozwiązanie problemu naukowego oraz wykazuje ogólną wiedzę teoretyczną Pana Doktoranta w zakresie nauk prawnych oraz że posiadał On umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej. Tym samym uważam, że recenzowana dysertacja może być podstawą nadania Kandydatowi stopnia doktora nauk prawnych.

Adam Bieranowski

